

Išlavėjusios foneminės klausos svarba skaitymo ir rašymo įgūdžių formavimuisi.

Neišlavėjusi foneminė klausa tampa didžiule kliūtimi žodžių garsinės analizės ir sintezės įgūdžiams formuotis. Priešmokykliniame amžiuje labai svarbu, kad vaikas jau gebėtų nustatyti žodžio pirmą, paskutinį garsą; suvoktų ir įvardintų nurodyto garso vietą žodyje (pradžioje, viduryje, gale); gebėtų nustatyti dažniausiai sakinyje nuskambantį, žodį, garsą; galėtų nustatyti žodžių paronimų garsinį skirtumą, susidarantį žodžių pradžioje (gėlė – lėlė). Vieniems vaikams tai išlavinti pavyksta tarsi savaime – be didesnių pastangų, tačiau kai kuriems prireikia nemažai pagalbos.

Pratimai, lavinantys foneminę klausą:

- Nustatyti nurodytą garsą atskirų garsų, skiemenų, žodžių sekose.
- Nustatyti žodžio pirmą, paskutinį garsą.
- Sugalvoti žodžių, kurie prasideda nurodytu garsu.
- Sugrupuoti žodžius pagal juose esančias panašiai skambančias fonemas.
- Skaičiuoti nurodyto žodžio skiemenis.
- Akcentuoti, kad raidę – rašome, garsą – tariame .

Užduotys turėtų būti pateikiamos patraukliai, kad vaikams foneminės klausos lavinimo pratimai nebūtų nuobodūs. Tai būtų įvairios kortelės, paveikslėliai, skambantys daiktai (barškučiai ir pan.), žaislai (šuniukas, lėlytė, mašina ir kt.). Pasitelkus kūrybiškumą tegul tai bus smagus žaismas su kalbos garsais.

Garsinės analizės ir sintezės įgūdžiai susiformuoja tik per keletą etapų, kurių būtina laikytis praktiniame darbe:

- Pradinio orientavimo etapas. Vaikai jau supranta, kad žodžiai skiriasi ne tik savo prasme, bet ir garsine struktūra (žodžių, kurie skiriasi vienu garsu, lyginimas; žodžių, kurie prasideda nurodytu garsu, parinkimas).
- Garsų nuoseklumo nustatymas remiantis priemonėmis (paveikslėliais, kortelėmis ir t. t.).
- Garsų nuoseklumo nustatymas tik garsiai tariant (išvardinant žodžio garsus). Šis garsinės analizės lygis užtikrina sąmoningą skaitymą.
- Garsų nuoseklumas nustatomas vidinės kalbos lygiu.

Garsinės analizės įgūdžių formavimo nuoseklumas:

1. Atvirų skiemenų garsinė analizė (priebalsis + balsis): ne, lu, ra,...
2. Uždarų skiemenų garsinė analizė (balsis + priebalsis): en, uk, os,...
3. Trijų garsų žodžiai: yla, upė, Ona, nes, man, kam...
4. Dviskiemeniai žodžiai iš atvirų skiemenų: dūda, rūta, katė,...
5. Dviskiemeniai žodžiai su pirmu atviru ir antru uždaru skiemeniu: voras, ratas, lapas,...
6. Dviskiemeniai žodžiai su pirmu uždaru ir antru atviru skiemeniu: višta, deša, varna,...
7. Triskiemeniai žodžiai iš atvirų skiemenų: kepurė, mašina, senelė,...
8. Dviskiemeniai žodžiai iš abiejų uždarų skiemenų: raktas, samtis, tiltas,...
9. Žodžiai su priebalsių samplaika: žvakė, slyva, knyga,...
10. Žodžiai su dvibalsiais: vaikas, suolas, smuikas, uogos,...
11. Daugiaskiemeniai, sudėtingos garsinės – skiemeninės struktūros žodžiai: vabalas, švarkas, dramblys, plunksna, stiklinė, lėktuvas,...

Daugiau užduočių, padėsiančių įtvirtinti garsinės analizės ir sintezės įgūdžius:

- Įvardinti žodžius, kurie buvo ištarti paraidžiui arba skiemenimis, išlaikant 1 – 2 sek. tylos pauzes (*k è d è, l a p a s, p a s a k a, k a m i e n a s*).
- Pasakyti žodį, kuris prasidėtų prieš tai pasakyto žodžio paskutiniu skiemenu (*lova - valo, pelė - lėlė, mėsa - sala*).
- Prie duoto žodžio pradžioje pridėti garsą, kad pasikeistų žodis (*oras-voras, amas-šamas, ošė - košė*) arba „numesti“ pirmąjį žodžio garsą (*blynas – lynas, tyla – yla, klaidos – laidos*).
- Pakeisti žodyje raides (*musė - pusė, suko – supo, tirštas - pirštas*).
- Sukeisti žodyje skiemenis (*laša - šala, valo – lova, kėlė - lėkė*).
- Paveikslėlio pagalba išvardinti trūkstamus žodžio garsus (*n...m...s – namas; ...u...ė – musė, p...p...g... – papūga, ...a...a - kava*).
- Atspėti, koks tai žodis (*ššššuuukos, sssssaaulė, zzzzzuukis*).
- Pasakyti, kuris žodis tarp kitų tokių pat žodžių ar sakinyje yra pasakytas neteisingai (*slyva, šlyva, slyva; šaukštas, saukstas, šaukštas, šaukstas, saukstaš; Mūsų sode auga šlyva. Prie namo auga didžiulis kastonas*).
- Pasakyti, kuris žodis sakiniuose pasikartoja (*Linas bėga į parduotuvę. Katė bėga aplink medį. Dėdė bėga į parką sportuoti. / Mama šildo pietus. Saulė šildo veidą. Krosnis šildo namus*).

Išlavėjęs foneminis suvokimas ir susiformavę garsinės analizės ir sintezės įgūdžiai užtikrins sėkmingą skaitymo ir rašymo procesų įsisavinimą.

Parengta pagal metodinę literatūrą ir praktiką.

Kelmės švietimo pagalbos tarnybos logopedė Jūratė Navickienė